

WANDELING 'MACHT EN PRACHT' EEN WANDELING LANGS HELDEN EN SCHURKEN

Dordrecht en vooral het stukje 'Voorstraat-Noord en de Riedijk' kent een roemrucht verleden. Macht en Pracht, tentoongespreid door kooplieden, koningen, patjepeeërs en piraten.

Een stad van helden of van schurken? Deze wandeling, geschreven door Frits Baarda, voert langs plekken waar ze hun weelderige status lieten welgevalen. Hedendendagen is dit stukje Dordrecht een creatief "broeiness" en zijn er vele kunst-, antiek-, antiquaraten-, muziek-, wijn-, bier- en chocoladewinkels. Vooral op zaterdag en de eerste zondag van de maand is het gezellig toeven in dit historisch stukje Nederland!

• Start op Het Hof

Het Hof **39** is de broedplaats van Dordtse, vaderlandse en religieuze geschiedenis. Soberheid en praal gingen er hand in hand. De gebouwen rond het plein waren vanaf 1275 onderdeel van een kloostercomplex. In die tijd vestigden zich in Dordrecht de eerste volgelingen van Sint Augustinus, de augustijner bedelmonniken. De zuinige leefstijl maakte in de zestiende eeuw plaats voor meer uitbundigheid, nadat de monniken het klooster hadden verlaten. Stadsbestuur, gilden en rechters voerden hier beraadslagingen. Politieke en staatkundige geschiedenis werd geschreven in 1572, toen op last van prins Willem van Oranje de eerste vrije Statenvergadering werd belegd. Alle twaalf steden van Holland, uitgezonderd Amsterdam, en vertegenwoordigers van het ridderschap en de prins kwamen samen. De geheime vergadering leidde tot een georganiseerde opstand tegen de Spaanse bezetter en – onbedoeld – de prille vorming van de Nederlandse staat. De vergaderplaats groeide uit tot residentie voor vorsten, landvoogden en andere hoogwaardigheidsbekleders. Hoewel hij domicilie hield in Delft verbleef Willem van

Oranje er niet alleen vaak, hij trouwde er zelfs. Honderden gasten woonden in 1575 zijn huwelijk met Charlotte de Bourbon bij.

- **Loop richting het Statenplein (door de Hofstraat). Ga vlak voor het terras rechtsaf de Nieuwstraat in. Aan uw rechterhand pronkt gebouwencomplex de Berckepoort.**

De Berckepoort **78** was een woonhuis waar geld en wijn rijkelijk vloeiden. Handelaren in rijnwijn lieten het bouwen. Onderin het pand sloegen ze de wijnvaten op. De voornaamste bewoner was wijnkoper Matthijs Berck. Deze handelaar mocht grote staatslieden tot zijn vriendenkring rekenen. Zijn woonhuis was logement voor de hertog van Alva en diens grote vijand Lumey, de aanvoerder van de Geuzen. Er is zelfs een telg van Oranje geboren. Charlotte de Bourbon baarde hier op 31 maart 1577 Louise Juliana. Zij was de eerste dochter van prins Willem van Oranje, die zelf ook graag naar Dordrecht kwam.

- **Ga aan het einde van de Nieuwstraat rechtsaf de Voorstraat op. Na Voorstraat 190 ziet u het Muntpoortje.**

Geld, geld, geld! Achter deze Renaissance-poort, in 1555 in opdracht van keizer Karel V verbouwd, klonk lang het gerinkel van muntstukken. In de Munt sloeg Dordrecht bijna vier en een halve eeuw (1367 - 1806) lang volgens exclusief recht de munten van Holland. Honderdduizenden guldens zagen hier het licht. In voorspoedige tijden vergaarden zestien munters hun inkomen. Zelf werkten ze niet; dat lieten ze over aan knechten, die de baten afdroegen aan hun bazen. In de Franse tijd (1795 - 1813) werd de Munt naar Utrecht verplaatst. Boven de deur van het muntmeestershuis prijkt nog het wapen van Holland, in de vorm van een rode leeuw.

Langs het Muntgebouw loopt de Muntgang, in de volksmond het Vondelingenstraatje genoemd. Wanhopige moeders hebben hier meer dan eens hun pas geboren baby's achtergelaten, in de hoop dat anderen de zorg op zich wilden nemen. Meestal dwong armoede hen ertoe. Met de vondelingen liep het doorgaans goed af. Aan het einde van de Muntgang is Vrijmetse-laarsloge La Flamboyante **36** gehuisvest, die nu de helft van het vroegere Muntgebouw in beslag neemt.

- **Loop verder over de Voorstraat. Tegenover de Nieuwbrug vindt u het Zakkendragersstraatje.**

Krap en bedompt is de Zakkendragersstraat, een steegje dat uitkomt op de Voorstraat. Het was het werkterrein voor mannen die moesten zwoegen voor bitter weinig geld. In de Middeleeuwen diende dit straatje als verbinding tussen de havens en de opslagplaatsen. Zakkendragers gebruikten de muren graag als steuntje om even uit te rusten. De sjouwers hadden er hun gildenhuis. Vooraan in het straatje, aan de linkerkant, zijn nog de deuren en raamkozijnen te zien van het zakkendragershuis.

- **Ga linksaf, de Nieuwbrug over.**

De Nieuwbrug uit 1851 is een gietijzeren pronkjuweel van stadsarchitect G.N. Itz. Het water rechts, waar de Taankade loopt, is de Wijnhaven, voorheen Oude Haven genoemd. Dit was ooit de

mondung van het riviertje de Thuredrith. Aan weerszijden van het water ontstond een nederzetting rond een verhoogde straat: de Voorstraat en de Wijnstraat. Hier vindt de stad Dordrecht dus zijn oorsprong en groeide de stedelijke rijkdom, die zijn hoogtepunt vond in de veertiende eeuw. Handel en speciale belastingen (stapelrecht) brachten een fortuin. De haven was een overslagplaats van goederen, aanvankelijk bestemd voor de Heren van Daniëlsambacht, een gehucht rond de Nieuwkerk. Kooplieden vervoerden later hun goederen via de steigers (steegjes) die vanuit de Wijnstraat en Voorstraat naar de haven lopen. Behalve schuitjes meerden er ook schepen aan die van de Rijn en Maas naar Vlaanderen en Engeland voeren. Schippers hadden het land aan Dordrecht, het liefst voeren ze de stad voorbij. Ze voelden zich uitgeknepen en vervloekten het stadsbestuur en eigenlijk alle Dordtenaren die profiteerden. De handel groeide spectaculair, doordat graaf Jan I in 1299 Dordrecht het stapelrecht verleende. Alle schippers werden verplicht

in de Oude Haven hun goederen te lossen, verbomen, keuren, verkopen of te veilen. Er waren dan ook passanten die Dordrecht heimelijk voorbij wilden varen. Ze probeerden aan de tolheffing en stapelmarkten te ontkomen. Bewapende wachtschepen, zogeheten 'uitleggers', haalden de schippers terug en eisten hardhandig tolgeld op. Zo kwam Dordrecht aan zijn slechte naam.

• Ga na de Nieuwbrug naar rechts, de Wijnstraat op.

Het huis op nr. 123 - 125 heet 'De Onbeschaamde' **24** en is een ontwerp van de beroemde bouwmeester Pieter Post. Het monumentale pand uit 1650 is een uiting van pronkzucht, waaraan de regentenfamilie Van Beveren zich graag aan overgaf. Het huis is een voorbeeld van de Hollands-classicistische stijl. Het dankt zijn naam aan het naakte jongetje in het timpaan, ook wel de Manneke Pis van Dordt genoemd. De overlevering wil dat drie broers uit de regentenfamilie Van Beveren een weddenschap met elkaar aangingen: wie zou de burgerij het meest kunnen tarten met een uitdagende versiering aan zijn woonhuis? Willem van Beveren deed een gooi met dit mollige blote ventje. Diens geslachtsdeel werd overigens bij een bezoek van koningin Wilhelmina aan de stad, begin vorige eeuw, keurig met een oranje sjerp toegedekt.

Wijn was een belangrijk product dat in Dordrecht werd overgeslagen, maar ook verhandeld en gedronken. Handelaren lieten de vaten, die uit Frankrijk, Spanje en Duitsland kwamen, vanuit de havens naar de chique Wijnstraat aanvoeren. De wijn werd opgeslagen in kelders en kuiphuizen onder hun woningen. Dordrecht was al vroeg befaamd om zijn koele, vochtige wijnkelders. Vrijwel elk huis in de Wijnstraat had een wijnkelder, van waaruit ook aan het publiek werd verkocht. Bepaald was dat er per kelder slechts uit één vat verkocht mocht worden. Wie een tweede vat aansloeg of oude met nieuwe wijn vermengde werd zwaar beboet. De handelaar die een nieuw vat liet aanslaan, stuurde een omroeper de straat op om het nieuws bekend te maken.

Op nr. 87 heerst het statige front van het West-Indisch Huis **28**. De Dordtse bewindhebbers van de West-Indische Compagnie (WIC) bogen zich in dit huis over de boekhouding, terwijl in het Caribisch gebied Piet Heyn de Zilvervloot veroverde en voor florissante jaarcijfers zorgde. De WIC zetelde aanvankelijk in een kleiner pand. Een suikerhandelaar liet het in 1735 met twee andere panden samenvoegen tot het huidige representatieve gebouw. Een in blauw papier gewikkeld suikerbrood is nog in de gevel te zien.

De gevelsteen op nr. 15 - 17 **73** verwijst naar het vroegere hoofdkwartier van de grootschippers, dat wil zeggen van de zeevarende schippers. Hun gilde wordt al in 1363 in documenten

ten genoemd. De varengasten waren binnen de Dordtse gemeenschap een vrijgevochten groep waar het stadsbestuur maar moeilijk vat op kreeg. In het voorbijvaren groetten zij elkaar met een ferm 'Meente boven den heer!' ofwel 'het volk boven de regering'. Bij de gildenfeestjes werd er niet op een vat bier meer of minder gekeken. Het eindigde er meestal mee dat de schout en zijn mannen nachtelijke overuren moesten maken. Het vaststellen van de identiteit van de beschonkenen was geen probleem: heel de stad kende zeebonken als de Papslocker, Grontsop, Jan-die-wel-wat-weet, Houtemont, Hutspot, Heijn Wijzer-dan-zijn-Vader en Kwelvisch.

• Aan het einde van de Wijnstraat liggen de Groothoofdspoor en Bellevue **1**.

Vorsten, burgers en buitenlui moesten vroeger om de stad te bezoeken allemaal door de Groothoofdspoor. Het is één van de twee overgebleven poorten, waarvan Dordrecht er ooit zeventien moet hebben gehad. Het gebouw is tussen 1440 en 1450 neergezet. Om de sobere laatgotische poort heen is later een nieuwe renaissance-poort gebouwd. Keizers, koningen en graven zetten op het Groothoofd voet aan wal. Onder erebogen door paradeerden keizer Sigismund van Duitsland, Karel V, Philips II, Maximiliaan van Oostenrijk, de hertog van Alva en koning Willem II. En niet in de laatste plaats Napoleon, die de stad op 5 oktober 1811, wars van alle protocollen, bezocht. Terwijl het stadsbestuur zenuwachtig zijn komst voorbereidde, kwam Napoleon met zijn jacht onverwacht in alle vroegte bij het Groothoofd aan. Hij hees zich in een open sloep, negeerde de erewachten en bekeek enkele havens. Pas na enige tijd herkennen Dordtenaren in de kleine man een keizer. De Franse keizer keerde weer doodgemoedereerd naar zijn jacht terug en vroeg het stadsbestuur minzaam voor een gesprek naar zijn schip te komen. Het oudste hotel van Dordrecht, hotel Bellevue, was al een logement in 1740. De plek trekt nu gasten uit heel de wereld, die vanachter hun bordje de Hollandse weidsheid overzien. Leden van de Koninklijke familie plegen soms, incognito, te verschijnen.

• **Loop verder over de brug. Hier heeft u een mooi uitzicht over de Wijnhaven oftewel de Oude Haven.**

De gemoedelijke maritieme sfeer die in dit gedeelte van de Oude Haven heerst is maar schijn. De geschiedenis heeft hier zijn grimmige trekken laten zien. Dit was de thuishaven en uitvalsbasis van piraten. Volgens de een eerbare burgers die handelden in opdracht van 's lands bestuurders, volgens anderen (allen die op zee werden overvallen, beroofd en soms het leven ontnomen) waren het gewetenloze schurken. Eén van hen was Laurens Davidszn. Van Convent (1627 - 1672), die woonde bij de Taankade, links. Al op jonge leeftijd werd hij commissievaarder voor de Staten van Holland, feitelijk kaper op eigen kosten. Van Convent ontving van de autoriteiten een kaperbrief, een soort vrijgeleide om elk schip van een niet-bevriende natie te overvallen. Nadat hij op zee had huisgehouden keerde hij met zijn buit naar de Taankade terug. Daar leidde hij een vreedzaam leven met zijn vrouw, van wie hij vijftien kinderen zou krijgen. Een paar jaar voor zijn dood werd hij door de staat geroepen om zijn ervaring en zeemanskunst in te zetten als commandant-kapitein

onder het gezag van luitenant-admiraal Michiel de Ruyter. Tijdens de Tweede Engelse Oorlog kreeg hij het grootste schip van de vloot, de Gelderland, toegewezen. Na zijn vroege dood op 45-jarige leeftijd liet Van Convent zijn vrouw een groot vermogen en het familiehuis aan de Voorstraat na. De kade waarvandaan hij zo vaak vertrok, kreeg in de volksmond de naam 'Kade achter Convent'.

• **Loop verder over de Boomstraat. Ga bij de kruising met de Voorstraat linksaf.**

De Riedijk is de oudst bekende straatnaam van Dordrecht. Al in 1284 is hij in de annalen geboekstaafd. De paar oudere huizen na de knik met de Voorstraat roepen nog de sfeer op van rivierwater, teer en rommelige bedrijvigheid, die de buurt honderden jaren heeft gekend. Dordtenaren en varengasten mengden zich in deze uitgaansbuurt graag in de vele kroegen, herbergen en bordelen. Schippers vormden de harde kern van de horecaclientèle. Bij het oplopen van de gemoederen, wat regelmatig gebeurde, kwam de politie eraan te pas. Eerzame burgers ver-

Voorstraathaven

toonden zich hier liever niet. Prins Hendrik, de echtgenoot van koningin Wilhelmina, voelde zich juist tot het schimmige buurtje aangetrokken. Volgens de overlevering heeft hij menig genoechlijk avondje incognito op de Riedijk doorgebracht, meestal vermomd in schilderskiel.

'O Merwestad

O Merwestad

Wat ben je diep gezonken

De Voorstraat is een modderpoel

De Riedijk is een hoerenboel'

(liedje uit 1920)

Genoeg gelopen en gehoord? Uitblazen mag bij De Luthiers, Voorstraat 13. Piraten en ander ruig zeevolk dringen zich op in een zinderend muzikaal optreden dat op zondag 15 september bij De Luthiers wordt gehouden. In het werkatelier van de Dordtse gitaar- en vioolbouwers speelt het duo The Blarney Stone folkmuziek met een lers-Schotse inslag. De energieke klanken sluiten aan bij het thema Macht en Pracht van de Open Monumentendagen en deze wandeling. Aanvangstijden 13.00, 14.00, 15.00 en 16.00 uur. Kijk voor meer informatie bij 'Muziek' op pagina 71.

• Loop terug over de Voorstraat.

Dit deel van de Voorstraat Noord, rond de Kerksteiger, was lang berucht om zijn piraten. Sommigen handelden in opdracht van het bevoegde gezag, anderen op eigen houtje. Nadat ze schepen hadden geënterd en van kostbare goederen hadden ontdaan, kwamen de rovers hier weer terug om van het goede leven te genieten. In de zeventiende eeuw werd de Voorstraat een residentie voor boekaniers in ruste. Een van hen was de geveerde Simon de Danser. Collega's spraken vol ontzag over de Kapitein Duivel. Hij hield huis in het Middellandsezee-gebied en liet in Algerije een reusachtig paleis bouwen, waar hij zich omringde met de mooiste spullen en kon dromen over zijn geboortestad Dordrecht. In Nederland onbekend maar internationaal berucht was de Dordtenaar Laurens de Graaf (1653 - 1704). De meest gehate zeerover van de zeventiende eeuw kwam uit gegoede kringen en blonk uit in talen en literatuur. De lange, blonde man maakte indruk door uit het hoofd Shakespeare voor te dragen. Aan boord onderhield hij een orkest met violen en trompetten, om bij te komen na een inspannende exercitie. Zijn echte reputatie ontleende hij aan zijn gewelddadigheid en heerszucht. Van vijanden kreeg hij de dubieuze titel 'Gesel van de West' toegedicht. Spanjaarden waren ervan overtuigd dat hij de duivel in persoon was. Voor het veroveren van zilveren schatten

en andere rijkdommen viel hij goed verdedigde steden aan, zoals in 1683 Vera Cruz in Mexico, toentertijd in Spaanse handen. Op zijn hoogtepunt was De Graaf vlootvoogd over enkele tientallen piratenschepen tegelijk, wat hem wereldwijd aanzien gaf.

• **Loop verder de Voorstraat af.**

Oud Katholieke Kerk
H. Maria Maior

Verscholen achter een hek en een voortuin met bomen staat een markant kerkje (nr. 120). De Oud Katholieke Kerk H. Maria Maior **34** is een schitterend voorbeeld van neoclassicistische bouwkunst. Het ontwerp komt uit de pen van de Dordtse stadsbouwmeester G.N. Itz. Het kerkje staat op de plek van een vroegere schuilkerk. Na de Reformatie kwamen parochianen hier 'in het geheim' bijeen. Het calvinistische stadsbestuur gedoogde de situatie en liet de tientallen katholieken samenkomen. De kleine kerkgemeenschap zorgde in 1723 zelf voor versnippering als gevolg van een interne richtingenstrijd.

• **Loop verder naar Huis De Groene Weyde **14** op nummer 178.**

Tegenwoordig kiezen burgemeesters, deels uit oogpunt van imagoschade, voor een bescheiden woning, maar jaren achtereen drukten eerste burgers hun aanzien en gezag uit in panden met de uitstraling van een vorst. Zo pronkt op Voorstraat nummer 178 de patriciërs woning De Groene Weyde. Burgemeester

Johan Halling liet zijn eigendom in 1742 verbouwen. De vliegende adelaars, vrouwenfiguren en bloemfestoenen zijn gaaf bewaard gebleven. Nonnetjes onderwezen er meisjes van huishoudschool Sint Anna, voordat nieuwe bewoners en galerie Intermezzo zich er vestigden.

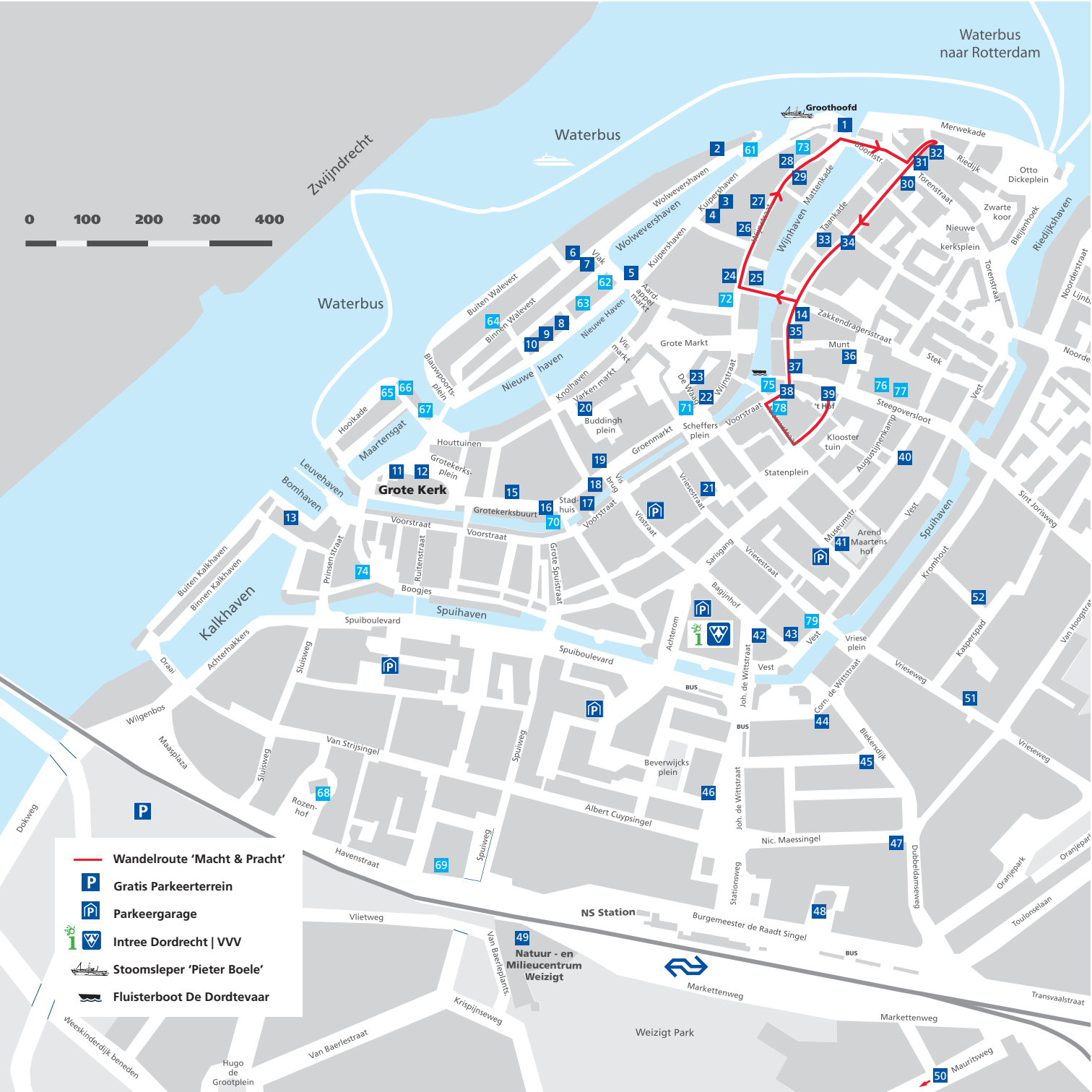
Op nummer 180 deed een verkoper van meubels, matrassen en tapijten een geslaagde poging om indruk te maken op potentiële klanten. De winkelier A.J. Zwijsen vroeg in 1902 de Dordtse architect Carel Tenenti een moderne showroom te ontwerpen. Het resultaat was dit opzienbarende Jugendstil-pand. De Dordrechtse Courant noemde het warenhuis na de opening een 'kolossale verfraaiing'. In het transparante gebouw zijn tegenwoordig de Kunstuitleen SBK en Galerie 180 **35** gevestigd.

Imposant is ook het pand met hoge bordes op nummer 190, het voormalige Huis Oostenrijk **37**. Ook dit is een vroegere residentie van een Dordtse burgemeester. Geruime tijd geleden namen kunstenaars er bezit van. Ze zijn allen lid van Teekengenootschap Pictura, de oudste kunstenaarsvereniging van Nederland. Schilder Abraham van Strij en zijn vrienden richtten het genootschap in 1774 op. Tekenen met levende modellen en pleisterbeelden stond voorop. Later wijdden de 'werkende leden' zich ook aan kunstbeschouwing. In de periode 1880 - 1900 bloeide Pictura op, toen een aantal kunstenaars geïnspireerd raakte door het impressionisme. Het genootschap verhuisde in 1901 naar de Voorstraat. De kunstenaars beschikken er over ateliers en expositieruimten, wat uniek is in Nederland. Bekende namen uit de eerste helft van de twintigste eeuw zijn Cor Noltee en Daan Muehlhaus. Ze zochten vooral het water rond Dordt op. Na de Tweede Wereldoorlog streek er een groep Rotterdamse kunstenaars neer. Zij maakten er, met Dordtenaar Otto Dicke, weer een echt teekengenootschap van. De leden van Pictura gunden een enkele keer atelierruimte aan schrijvers, onder wie Kees Buddingh' en Jan Eijkelboom.

• **Loop verder terug richting Het Hof of vervolg u weg naar de binnenstad. Dit is het einde van de wandeling.**

Waterbus naar Rotterdam

0 100 200 300 400

- Wandelroute 'Macht & Pracht'
- Gratis Parkeerterrein
- Parkeergarage
- Intree Dordrecht | VVV
- Stoomsleper 'Pieter Boele'
- Fluisterboot De Dordtevaar

49 Natuur - en Milieucentrum Weizigt

NS Station

Weizigt Park

Markettenweg

50 Mauritsweg